

Yoshlar O‘Rtasida Ekstremizm Tahdidlari: Tushunchasi, Mohiyati, Asosiy Belgilari Va Ularni Bartaraf Etishga Qaratilgan Profilaktik Chora- Tadbirlar

Husanboyev Sardor Abdukarimovich

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar o‘rtasida ekstremizm tahdidlarining nazariy-huquqiy va ijtimoiy-psixologik jihatlarini kompleks tahlil qilingan. Ekstremizm tushunchasining shakllanishi, mohiyati, asosiy belgilari hamda uning siyosiy, diniy, mafkuraviy va ijtimoiy ko‘rinishlari turli ilmiy yondashuvlar asosida yoritilgan. Tadqiqot doirasida mahalliy va xorijiy olimlarning yoshlar ekstremizmiga oid qarashlari qiyosiy tahlil qilinib, ushbu hodisaning yoshlar ongida shakllanish mexanizmlari, radikallashuvning psixologik, axborot-kommunikativ va ijtimoiy omillari ochib berilgan. Shuningdek, ekstremistik guruhlar tomonidan yoshlarni jalb etishda qo‘llanilayotgan mafkuraviy manipulyatsiya, “oz–ozdan ta’sir etish” va axborot muhiti orqali radikallashtirish usullari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: yoshlar ekstremizmi, ekstremizm tushunchasi, radikallashuv, mafkuraviy ta’sir, diniy ekstremizm, siyosiy ekstremizm, ijtimoiy deviatsiya, psixologik omillar, axborot muhiti, onlayn radikallashuv, mafkuraviy manipulyatsiya, yoshlar ongi, identifikatsiya muammosi, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, ekstremizm profilaktikasi, ma’rifiy chora-tadbirlar, huquqiy mexanizmlar, jamiyat barqarorligi.

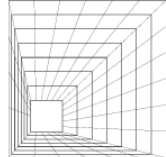
Угрозы Экстремизма В Молодежной Среде: Понятие, Сущность, Основные Признаки И Меры Профилактики Их Нейтрализации

Хусанбоев Сардор Абдукаримович

Соискатель Академии МВД Республики Узбекистан

Аннотация: В статье осуществлён комплексный анализ теоретико-правовых и социально-психологических аспектов угроз экстремизма среди молодёжи. Рассмотрены процессы формирования понятия экстремизма, его сущность, основные признаки, а также политические, религиозные, идеологические и социальные формы проявления на основе различных научных подходов. В рамках исследования проведён сравнительный анализ взглядов отечественных и зарубежных учёных на проблему молодёжного экстремизма, раскрыты механизмы формирования экстремистских установок в сознании молодёжи, а также психологические, информационно-коммуникативные и социальные факторы радикализации. Кроме того, проанализированы методы идеологической манипуляции, «пошагового воздействия» и радикализации через информационную среду, используемые экстремистскими группами для вовлечения молодёжи.

Ключевые слова: молодёжный экстремизм, понятие экстремизма, радикализация, идеологическое воздействие, религиозный экстремизм, политический экстремизм, социальная девиация, психологические факторы, информационная среда, онлайн-радикализация, идеологическая манипуляция, сознание молодёжи, проблема

идентификации, социально-экономические факторы, профилактика экстремизма, просветительские меры, правовые механизмы, общественная стабильность.

Threats Of Extremism Among Young People: Concept, Essence, Main Features And Measures To Prevent Their Neutralization

Khusanboyev Sardor Abdukarimovich

Applicant of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the theoretical, legal, and socio-psychological aspects of extremism threats among young people. The formation of the concept of extremism, its essence, key characteristics, as well as its political, religious, ideological, and social manifestations are examined based on various scholarly approaches. The study includes a comparative analysis of the views of domestic and foreign scholars on youth extremism, revealing the mechanisms of its formation in the minds of young people and identifying the psychological, informational-communicative, and social factors contributing to radicalization. In addition, the article analyzes methods of ideological manipulation, gradual influence, and radicalization through the information environment used by extremist groups to recruit young people.

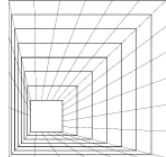
Keywords: youth extremism, concept of extremism, radicalization, ideological influence, religious extremism, political extremism, social deviance, psychological factors, information environment, online radicalization, ideological manipulation, youth consciousness, identity crisis, socio-economic factors, extremism prevention, educational measures, legal mechanisms, social stability.

XX asrning ikkinchi yarmi tajribasi shundan dalolat beradiki, ilmiy-texnik va madaniy taraqqiyotga qaramay, dunyo xavfsizligi mustahkamlanmadi, strategik qurollarni cheklash jarayonlari esa zamonaviy qirg'in qurollarining tarqalishini to'xtata olmadi. Sovet mafkuraviy tizimining parchalanishi ham ijtimoiy-iqtisodiy ziddiyatlarni bartaraf etmasdan, aksincha, separatizm, millatchilik, ekstremizm va terrorizmning avj olishiga zamin yaratdi. Lotincha "extremus" ("so'ng chora")dan olingan ekstremizm ushbu xavfli hodisalar ichida alohida tahdid soladi, chunki u millatchilik, separatizm va aqidaparastlik bilan uyg'unlashib, jamiyat va davlat barqarorligiga jiddiy zarba beradi.

Mamlakatimiz siyosiy va ilmiy adabiyotida "ekstremizm" atamasi turli jihatlardan yoritilgan bo'lsa-da, bu ko'p qirrali hodisani ta'riflashda yaxlit fanlar aro yondashuv mavjud emas. Bu esa uning mohiyatini tushunishni qiyinlashtiradi, nafaqat ijtimoiy munosabatlarni takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqish, balki ushbu munosabatlarni madaniy tarzda tahlil qila oladigan uslubiy vositalarni o'rganish imkonini ham bermaydi. Natijada, ekstremizmni belgilovchi sabablar va omillarni aniqlash bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishda qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Bu esa, o'z navbatida, ekstremistik faoliyatga qarshi kurashish samaradorligini pasaytiradi.

O'zbek tilining izohli lug'atida "Ekstremizm – (lotincha "yexstremus" eng oxirgi, o'ta ketgan, ashaddiy, keskin) siyosatda va mafkurada ashaddiy, favqulotda usullar bilan yo'l tutishga, keskin choralar ko'rishga tarafdorlik" [1] deb ta'rif berilgan.

Shuningdek, S.I.Ojegov va N.Yu.Shvedovalar ekstremizmga quyidagicha ta'rif beradilar: "ekstremizm – bu (odatda siyosatda) eng keskin qarashlar va chora-tadbirlarga

sodiqlik” [2].

Siyosatshunoslik adabiyotlarida esa “ekstremizm – siyosat va g‘oyalarda ekstremistik qarashlar va harakatlarga sodiqlik” [3] deb ko‘rsatib o‘tilgan.

Avvalo g‘oya deganda ijtimoiy xarakter va manfaatni ifodalovchi, o‘z davri uchun yangi va dolzarb bo‘lgan, inson ruhiyatiga kuchli ta‘sir etadigan tafakkur mahsuli tushuniladi [4].

“Mafkura” arabcha so‘zdan olingan bo‘lib, tor ma‘noda qarashlar va e‘tiqodlar tizimi, majmui degan ma‘noni anglatadi. Keng ma‘noda mafkura – jamiyatdagi muayyan siyosiy, huquqiy, axloqiy, diniy, badiiy, falsafiy, ilmiy qarashlar, fikrlar va g‘oyalar majmuidir. G‘arb mamlakatlari tillarida mafkura “ideologiya” atamasi vositasida qo‘llaniladi” [5].

Diniy tadqiqotlar nuqtai nazaridan E.G. Filimonov ekstremizmni “o‘ta keskin qarashlar va harakatlarga moyillik” sifatida tahlil qiladi. Uning fikricha, bu hodisa “ijtimoiy hayotning istalgan sohasida, u yoki bu muammoning yechimi bo‘yicha turli xil fikrlar va nuqtai nazarlar to‘qnash kelganda yuzaga kelishi mumkin” [6].

Bu qarashlar, chora–tadbirlar, g‘oyalar yoki harakatlar o‘z xususiyatiga ko‘ra siyosiy, irqchilik, millatchilik, diniy, separatistik, jinoiy va boshqa ko‘rinishlarda bo‘lishi mumkin. V.Yu. Vereshchagin va M.I. Labunets ta‘kidlashicha, ekstremizm – bu o‘z tamoyillarini majburiy tarzda yoyishni, muxoliflarga nisbatan toqatsizlikni va ularni zo‘rlilik bilan bostirishni nazarda tutuvchi mafkuradir [7].

Keltirilgan ta‘riflarga ko‘ra, ekstremizm, asosan, o‘z tamoyillarini majburan tiqishtirishni, ushbu mafkura taqozo etayotgan fikrlardan farqli fikrlarga nisbatan murosasizlikni talab qiluvchi va mafkuraviy muxoliflarni bartaraf etishni oqlovchi mafkura sifatida tushuniladi.

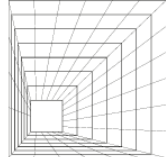
Lotincha *extremus* (“keskin, ashaddiy”) so‘zidan olingan ekstremizm atamasi jamiyatdagi mavjud tartib va qoidalarni rad etuvchi qarash va harakatlarga sodiqlikni anglatadida, ilm-fan doirasida uning mazmuni bo‘yicha yakdillik mavjud emas va bu hol ekstremizmni ta‘riflash usullari xususida keskin munozaralarga sabab bo‘lmoqda.

Qator mualliflar ekstremizmni o‘z g‘oyalarini majburan tiqishtirishni, muqobil fikrlarga murosasizlikni va mafkuraviy raqibni bartaraf etishni oqlovchi mafkura sifatida talqin qilsa, professor M. Rustambaev uni eng keskin qarashlarga tayanish, “shak-shubhasiz haqlik” hissi va zo‘ravonlik harakatlariga moyillik bilan bog‘laydi, bu esa diniy ekstremizm paydo bo‘lishiga zamin yaratishini ta‘kidlaydi [8]. T.K. Ismailov esa ekstremizmni ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirish, konstitutsiyaviy tuzumga zo‘rlilik bilan tajovuz qilish, hokimiyatni zo‘ravonlik bilan egallash va millatlararo yoki diniy adovat qo‘zg‘atishga qaratilgan harakatlarning keskin shakli sifatida izohlaydi [9]. Shuning uchun ushbu hodisaning nizoli va destruktiv tabiatini hisobga olgan holda, ekstremizm ta‘rifi uning g‘ayriqonuniy mohiyatini ham qamrab olishi zarur, deb xulosa qilish mumkin.

Tadqiqot mavzusi hisoblangan yoshlar o‘rtasidagi ekstremizm va uning profilaktikasi tushunchalariga aniqlik kiritish maqsadida mazkur yo‘nalishda ilmiy izlanishlar olib borgan qator olim va tadqiqotchilarning nazariy yondashuvlari hamda amaliy xulosalari chuqur tahlil qilindi. Bu jarayonda ekstremizmning mohiyati, uning yoshlar ongiga ta‘sir mexanizmi, radikallashuvning psixologik va ijtimoiy omillari, shuningdek profilaktikaning huquqiy, ma‘rifiy va tashkiliy asoslarini yoritib bergan ilmiy manbalar o‘rganildi. Jumladan,

L.V. Baeva ta‘kidlaganidek, yoshlar ekstremizmi – bu zo‘ravonlik va agressiyaga moyillikka asoslangan, boshqacha fikrlovchilarga nisbatan toqatsizlikni namoyon etuvchi, totalitar itoat va mutlaqlikni talab qiluvchi g‘oyalar hamda ularga mos xulq–atvorlar yoshlar ongida shakllanishi bilan tavsiflanadigan murakkab ijtimoiy–psixologik hodisadir [10].

L.V. Baeva yoshlar ekstremizmini kuch va agressiyaga asoslangan, boshqacha fikrga toqatsizlikni shakllantiruvchi, totalitar itoatni talab etuvchi ong va xulq–atvorlar majmuasi sifatida talqin qilishi ekstremizmning psixologik–ideologik mohiyatini yorqin ochib beradi,

yoshlar ongida radikal dunyoqarash shakllanish mexanizmlariga e'tibor qaratadi, toqatsizlik va agressiyani asosiy trigger sifatida belgilaydi, biroq ta'rif ekstremizmning barcha ko'rinishlarini agressiyaga bog'lab yuborishi, shuningdek uni faqat individual ruhiy holat doirasiga tortib qo'yish ehtimoli mavjudligi bilan cheklangan bo'lib, shu bilan birga ekstremizmning ijtimoiy-iqtisodiy va axborot omillari bilan bog'liq keng ko'lamli tabiatini to'liq qamrab olmaydi.

D.I.Klimenkoning ta'kidlashicha, yoshlar ekstremizmi – ijtimoiy patologiyaning o'ziga xos ko'rinishi bo'lib, u yoshlar tomonidan namoyon bo'ladigan radikal faollik, keskinlikka moyillik va me'yordan chetga chiquvchi ijtimoiy-harakat shakllari orqali tavsiflanadi [11].

D.I.Klimenko yoshlar ekstremizmini ijtimoiy patologiyaning maxsus ko'rinishi sifatida talqin qilib, uni radikal faollik va keskinlikka moyil deviant xulq-atvor shakllari orqali tavsiflashi ekstremizmning ijtimoiy deviatsiya bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi, ta'rif yosh avlodning impulsivligi va emotsional tez ta'sirchanligini hisobga olgan holda muammoning psixologik-ruhiy ildizlarini ochadi, ekstremistik faollikni jamiyatdagi umumiy patologik jarayonlar bilan bog'lagani bilan ahamiyatli, biroq ta'rifda mafkuraviy va axborot omillarining roli yetarlicha yoritilmagani, shuningdek ekstremizmning tarmoqli va guruhli shakllari qamrab olinmagani uning cheklangan tomonlari sifatida qayd etiladi.

Olim S.N.Churinning ta'kidlashicha, yoshlar ekstremizmi bu, sub'yekt ham, ob'yekt ham yoshlar bo'lgan holda namoyon bo'ladigan, ijtimoiy-siyosiy kategoriya sifatida yoshlarga xos radikal faollik va ekstremistik qarashlarning maxsus ko'rinishidir [12].

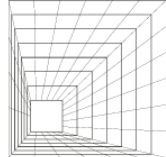
S.N.Churinning yoshlar ekstremizmini sub'yekti ham, ob'yekti ham yoshlar bo'lgan ijtimoiy-siyosiy kategoriya sifatida talqin qilishi, ekstremizmga yoshlarning faol ishtirokchilik rolini belgilab berishi bilan ahamiyatli bo'lib, u mazkur hodisaning avvalo yosh avlodga xos radikal kayfiyat va faollik shakllarida namoyon bo'lishini ko'rsatadi; shu bilan birga, uning yondashuvi ekstremizmning ijtimoiy-siyosiy o'lchamini to'g'ri ochib bersa-da, radikallashuvning psixologik omillari, axborot muhiti ta'siri va guruh dinamikasi kabi zamonaviy mexanizmlarni to'liq qamrab olmagan bilan muayyan darajada cheklangan hisoblanadi.

A.M. Muradova yoshlar ekstremizmini individual hamda ijtimoiy-guruhli shaklda namoyon bo'ladigan, yoshlar tomonidan qo'llanadigan o'ta keskin, mutanosib bo'lmagan va huquqiy hamda axloqiy me'yorlarga zid vositalar va usullar majmuasi sifatida tavsiflaydi [13]

A.M. Muradovanning yoshlar ekstremizmiga bergan ta'rifi ushbu hodisaning individual va ijtimoiy-guruhli ko'rinishlarda namoyon bo'lishini alohida ta'kidlashi bilan ahamiyatli bo'lib, ekstremizmni faqat shaxsiy radikal xulq-atvor emas, balki guruh psixologiyasi, konformizm va ijtimoiy ta'sir mexanizmlari bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida talqin qiladi. Muallifning "o'ta keskin, mutanosib bo'lmagan va huquqiy-axloqiy me'yorlarga zid usullar" haqidagi ta'kidlari ekstremistik faollikning deviant va xavfli tabiatini to'liq aks ettiradi. Shu bilan birga, ta'rif ekstremizmning ma'naviy va huquqiy buzilishini aniq ko'rsatsa-da, uning mafkuraviy, axborot-kommunikativ va radikallashuv dinamikasi kabi zamonaviy omillarini to'liq qamrab olmagan muayyan cheklanish sifatida baholanishi mumkin.

A.Yu. Golovin va T.A. Aristarxovalarning ta'kidlashicha, yoshlar ekstremizmi – bu yoshlar tomonidan jamiyatda mavjud ijtimoiy me'yor va qoidalarni inkor etish, ularga nisbatan beparvolik yoki qarshi chiqish asosida shakllanadigan radikal xulq-atvor va faollik tizimidir [14].

A.Yu.Golovin va T.A. Aristarxovalar yoshlar ekstremizmining boshlanish nuqtasi sifatida jamiyatdagi amaldagi me'yor va qoidalarni inkor etish yoki ularga beparvolik bilan munosabatda bo'lish jarayonini belgilab, uning mohiyatini ijtimoiy deviatsiya va mafkuraviy qarshilik fenomenlari bilan bog'laydilar. Bu yondashuv muammoning ijtimoiy-psixologik tomonini aniq yoritib, yoshlardagi inkor etish tendensiyasi radikal xulqning ilk belgilari sifatida namoyon bo'lishini asosli ravishda ko'rsatadi. Shu bilan birga, mualliflar ekstremizmning

dinamik va bosqichma–bosqich shakllanish xususiyatini, ya’ni avvalo me’yorlarni inkor etish, keyin esa radikal harakatlarga moyillikni rivojlanishini to’g’ri ta’kidlaydilar.

Biroq ularning ta’rifida muayyan cheklangan jihatlar ham mavjud: ekstremizmning zamonaviy mexanizmlari xususan, axborot muhiti, internet targ’iboti, onlayn radikallashtirish, guruh dinamikasi va manipulyativ mafkuraviy ta’sir kabi omillar yetarlicha qamrab olinmagan. Shu sababli, ushbu olimlarning yondashuvi yoshlar ekstremizmining ijtimoiy–psixologik asoslarini to’g’ri belgilasa–da, uning media, kommunikatsiya va global raqamli muhit bilan bog’liq yangi shakllarini tushuntirishda to’liq qamrovga ega emas deb hisoblaymiz

N.V. Polyakova ta’kidlashicha, amalda ekstremistik faoliyat ishtirokchilarining taxminan uchdan ikki qismi yoshlardan iborat bo’lgani uchun “yoshlar ekstremizmi” ekstremizmning asosiy tarkibiy qismini tashkil etib, uning aynan yosh avlodga xos ko’rinishi sifatida namoyon bo’ladi [15].

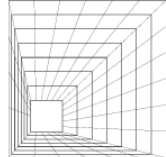
N.V. Polyakova ekstremizmga ishtirok etuvchilarning asosiy qismini yoshlar tashkil etishini ta’kidlar ekan, yoshlar ekstremizmini ekstremizmning “asosiy tarkibiy qismi” sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv muammoning real statistik va ijtimoiy asoslariga tayanadi, chunki haqiqatan ham radikal guruhlar, onlayn targ’ibot kanallari va notinch harakatlarda ishtirok etayotgan shaxslarning katta qismi yoshlardan iborat. Muallif fikri ekstremizmni tushunishda yoshlarni markaziy omil sifatida ko’rish zarurligini ko’rsatadi, bu esa profilaktika choralarini aynan yoshlar muhitiga yo’naltirishning ilmiy–amaliy asosini mustahkamlaydi.

Biroq Polyakovaning yondashuvi ekstremizmning tarkibida yoshlarning ustunligini to’g’ri qayd etsa–da, uning ta’rifi yoshlar ekstremizmining ichki mexanizmlari psixologik, mafkuraviy, axborot–kommunikativ jarayonlar haqida batafsil tushuntirish bermaydi. Shu jihatdan, muallif ekstremizmning yoshlar bilan bog’liq demografik jihatini asoslab bergan bo’lsa–da, uning mafkuraviy shakllanish jarayoni, radikallashuv bosqichlari va onlayn muhitning ta’siri kabi omillarni alohida yoritmagan. Shunga qaramay, Polyakovaning fikri yoshlar ekstremizmini o’z–o’zidan ekstremizmning eng faol va keng tarqalgan segmenti sifatida tushunish uchun muhim nazariy asos bo’lib xizmat qiladi deb hisoblaymiz.

S.N. Fridinskiy ekstremizmni umumiy siyosiy, ideologik, milliy yoki diniy g’oyalar asosida birlashgan shaxslar tomonidan ushbu g’oyalarni zo’ravonlik orqali majburiy tarzda tarqatishga qaratilgan, huquqqa xilof harakatlarni o’z ichiga oluvchi ijtimoiy–illatli va sistemali hodisa sifatida tavsiflaydi [16]. Mazkur ta’rif o’z mohiyatiga ko’ra yoshlar ekstremizmining asosiy belgilarini ham to’liq qamrab oladi, chunki radikal g’oyalarning zo’ravonlik asosida targ’iboti yoshlar muhitida ham o’ziga xos shaklda namoyon bo’ladi.

D.Raximjonov yoshlar ekstremizmga oid qator muhim fikrlarni ilgari surib, yoshlarning ekstremistik g’oyalarga moyil bo’lishining asosiy sababi ularning axborotni saralay olish ko’nikmasi yetarli darajada shakllanmagani, haqiqiy va soxta ma’lumotni ajrata bilish qobiliyati pastligi bilan bog’liq ekanini ta’kidlaydi [17]. Muallif destruktiv g’oyalarni, jumladan ekstremizmni, insonni jaholat va yo’ldan ozishga yetaklovchi, jamiyatni izdan chiqaradigan xavfli mafkuraviy ta’sirlar majmuasi sifatida tavsiflaydi. Shuningdek, yoshlar ekstremizmining shakllanishida ruhiy bo’shliq, tarbiyadagi yetishmovchilik, oilaviy muhitda mehr–iqtidor yetishmasligi, yolg’izlik va empatiyaning past darajada bo’lishi muhim omillardan biri sifatida ko’rsatiladi.

F.Ramazonova yoshlar ekstremizmga oid fikrlarini bayon etar ekan, zamonaviy diniy ekstremizmning asosiy qurbonlari aynan yoshlar ekanini, chunki ular globalizatsiya sharoitida tez sur’atdagi ijtimoiy o’zgarishlar, madaniy bosim va raqamli muhit ta’siri ostida o’z o’rnini topa olmaslik muammosini keskin his qilayotganini ta’kidlaydi. Muallifning qayd etishicha, yoshlar ekstremizmi ko’p hollarda sotsializatsiya va ijtimoiy adaptatsiya siyosatlaridagi kamchiliklar oqibatida yuzaga keladi; ishsizlik, ta’lim imkoniyatlarining cheklanganligi va ijtimoiy adolatsizlik radikal g’oyalarga moyillikni kuchaytiradi [18]. Shuningdek, yoshlarda

o'zini tanib olish (samoidentifikatsiya) muammosi, jamiyatdagi o'z o'rnini topa olmaslik va mavjud ijtimoiy tartibdan qoniqmaslik ekstremistik ta'sirlarga nisbatan sezgirlikni oshiradi. Muallif ekstremizm faqat kambag'al va talimsiz yoshlar orasida emas, balki ilmiy, jamiyatga integratsiyalashgan, biroq ideologik radikallashtirishga moyil bo'lgan yoshlar qatlamida ham keng tarqalayotganini alohida ta'kidlaydi.

Olimlar Sh.Aminov va O.O'rinovlar esa yoshlar ekstremizmining mohiyatini sharhlar ekan, uni yoshlarning xayolparastlikka moyilligi, hayotiy tajribaning yetarli emasligi, ijtimoiy adolatsizlikka nisbatan kuchli emotsional reaksiya va xarizmatik yetakchi ortidan yurish istagi orqali radikal guruhlariga tortilish jarayoni bilan izohlaydilar. Mualliflar ta'kidlashicha, hozirgi ekstremistik oqimlarning aksari "soxta salafiylik" g'oyasi atrofida birlashib, diniy matnlarning haqiqiy mohiyatini buzib talqin qilish, majoziy ma'nolarni inkor etish orqali yoshlarni ideologik jihatdan adashtirmoqda [19]. Shuningdek, yoshlarni ekstremizmga moyillashtiruvchi asosiy ta'sir mexanizmlari sifatida "oz-ozdan ta'sir etish", psixologiyagik manipulyatsiya ("miya yuvish"), guruh bosimi va uzluksiz axborot oqimi orqali ongga bosqichma-bosqich ta'sir ko'rsatish kabi usullar qayd etiladi.

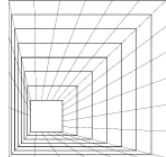
Mualliflarning yondashuvi yoshlar ekstremizmining shakllanishida psixologik, ijtimoiy va mafkuraviy omillar uzviy bog'liq ekanini yaqqol ko'rsatadi. Yoshlarning xayolparastlikka moyilligi, tajriba yetishmasligi va adolatsizlikka emotsional reaksiya sifatida radikal guruhlariga yutilishini ta'kidlagan nuqta amaliyotda kuzatilayotgan radikallashtirish mexanizmlari bilan to'liq uyg'un. Ekstremistik oqimlarning "soxta salafiylik" g'oyasi orqali yoshlarni diniy tushunchalarni buzib talqin qilishga undayotgani, shuningdek "oz-ozdan ta'sir", "miya yuvish" va guruh bosimi kabi metodlardan foydalanishi mualliflar tomonidan asosli ravishda ko'rsatilgan. Bu fikrlar yoshlar ekstremizmining ichki psixologik jarayonlar, mafkuraviy manipulyatsiya va axborot orqali ta'sir kabi muhim mexanizmlarga tayanishini namoyon etadi.

S.Nurumbetova yoshlar ekstremizmga oid fikrlarida ekstremistik oqimlar aholi, ayniqsa ruhiy jihatdan ta'sirchan va ijtimoiy mavqei to'liq shakllanmagan yoshlarni o'z saflariga tortishda "yengil qurbon" sifatida ko'radigani ta'kidlanadi [20]. Muallifga ko'ra, yoshlarning ekstremizmga moyilligi mavjud ijtimoiy muammolar, qonunchilikdagi kamchiliklar, shaxsiy psixologik holat, shuningdek "oson yo'l bilan natijaga erishish istagi" bilan bevosita bog'liq. Shuningdek, ekstremizmning kengayib borishiga ta'sir etuvchi umumiy omillar sifatida ijtimoiy-iqtisodiy inqirozlar, totalitar siyosiy muhit, ta'qiblar, yangicha fikrni cheklash amaliyoti va milliy ziddiyatlarning mavjudligi qayd etiladi. S.Nurumbetovanning fikrlari yoshlar ekstremizmining shakllanishida ruhiy ta'sirchanlik, ijtimoiy tajribaning kamligi va jamiyatdagi turli muammolar hal qiluvchi rol o'ynashini asosli ravishda ko'rsatadi. Muallif ekstremistik guruhlar yoshlarni manipulyatsiya uchun qulay toifa sifatida tanlashi, radikallashtirishning ichki psixologik va tashqi ijtimoiy omillar birlashuvi orqali kuchayishiga oid muhim nuqtalarni belgilaydi. Shu jihatdan, uning yondashuvi yoshlar ekstremizmining kompleks va ko'p omilli tabiatini aniq ifodalaydi.

Olimlarning yoshlar ekstremizmga oid ilmiy ta'riflari hamda mavjud ilmiy adabiyotlarda keltirilgan nazariy yondashuvlar tahlili asosida, ushbu hodisaning mohiyati, asosiy belgilari va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, yoshlar ekstremizmga mualliflik ta'rifi ishlab chiqildi. Unga ko'ra:

Yoshlar ekstremizmi – bu yosh avlod vakillarining radikal g'oyalar ta'siriga tushishi natijasida, jamiyatdagi mavjud huquqiy, siyosiy va ma'naviy tartiblarga qarshi yo'naltirilgan, zo'rvonlik va noqonuniy harakatlarga asoslangan g'oyaviy va amaliy faoliyat shaklidir.

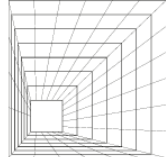
Yuqoridagi fikrlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlar ekstremizmi bu yoshlarning psixologik beqarorligi, shaxsiy tajriba yetishmasligi, identifikatsiya muammolari, axborotni saralay olmaslik, oilaviy-ma'naviy tarbiyadagi bo'shliqlar, ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar,

adolatsizlikka reaksiya va radikal g'oyalarning mafkuraviy ta'siri bilan bog'liq kompleks ijtimoiy-psixologik hodisadir; ekstremistik guruhlar yoshlarni xayrili maqsad niqobi ostida, "oz-ozdan ta'sir", "miya yuvish", guruh bosimi, diniy matnlarni noto'g'ri talqin qilish orqali o'z saflariga tortadi; natijada yoshlar radikal dunyoqarash, zo'ravonlikka moyillik va jamiyat qoidalarini inkor qilishga olib keluvchi mafkura ta'siriga tushadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Begmatov E, Madvaliev A. va boshq. O'zbek tilining izohli lug'ati. https://n.ziyouz.com/books/uzbek_tilining_izohli_lugati/
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1993.
3. Политология: Краткий энциклопедический словарь-справочник. Ростов н/Д; М., 1997.
4. Маматкулов Д. М., Мафкуравий жараёнлар трансформацияси. Монография. - Т.:,2023. - Б-10
5. Odilqoriev X.T., Razzoqov D.X. Siyosatshunoslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. 238 -b.
6. Филимонов Э.Г. Христианское сектанство и проблемы атеистической работы. Киев, 1981
7. Верещагин В.Ю., Лабунец М.И. Политический экстремизм: этнонациональная институционализация и регионализация. Ростов н/Д, 2002.
8. Rustambaev M. O'zbekistan Respublikasining Jinoyat kodeksiga sharxlar. Maxsus kism/ - T.: «Yuridik adabiyotlar publish», 2021. - 343 b
9. Ismailov T.K. Ekstremizm va ekstremistik faoliyatning nazariy tushunchalari.2024. <https://inlibrary.uz/index.php/legal-personnel/article/download/22391/23256>
10. Баева Л.В. Молодежный экстремизм в современной России // Обзор ЦПТИ, 2015. №5. – 6 с
11. Клименко Д.И. Понятие, сущность и особенности молодежного экстремизма // Таганрогский институт управления и экономики. Современная наука: актуальные вопросы и перспективы развития. материалы Международной (заочной) научно-практической конференции. 2019. С. 345-348. <https://elibrary.ru/item.asp?id=42310834>
12. Чурин С.Н. Дискуссионные вопросы и актуальные проблемы молодежного экстремизма // Вестник Военного университета. – 2010. – №4 (24). – С. 22.
13. Мурадова А.М. Молодежный экстремизм: понятие, причины, пути преодоления // Университет «Дубна». – 2016. – С. 13.
14. Головин А.Ю., Аристархова Т.А. Сущность экстремизма и особенности его проявления в молодежной среде // Известия Тульского государственного университета. – 2013. – № 3-2. – С. 3–9.
15. Полякова Н.В. Молодежный экстремизм: вопросы понятия и противодействия // Вестник Воронежского института МВД России. – 2017. – №3. – С. 109.
16. Фридинский С.Н. Молодежный экстремизм как особо опасная форма проявления экстремистской деятельности // Обзор ЦПТИ. 2015. №5. – С. 5.
17. Rahimjonov D. The role of education in protecting youth from destructive ideas // Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2023. – Vol. 3, No. 2. – Pp. 45–49.
18. Рамазанова Ф. Европейский опыт профилактики экстремизма и терроризма среди молодежи // Society and Innovations. – 2022. – №10. – С. 212–217.
19. Aminov Sh., Urinov O. The impact of extremist and terrorist organizations on youth // Academia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2023. – Vol. 13. – Pp. 120–126.

20. Nurumbetova S. Ekstremistik faoliyatga jalb etilgan ayollar tahlili // *O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari*. – 2023. – №2. – B. 180–187.

Foydalanilgan adabiyotlar

21. Begmatov E, Madvaliev A. va boshq. O'zbek tilining izohli lug'ati. https://n.ziyouz.com/books/uzbek_tilining_izohli_lugati/

22. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1993.

23. Политология: Краткий энциклопедический словарь-справочник. Ростов н/Д; М., 1997.

24. Маматкулов Д. М., Мафкуравий жараёнлар трансформацияси. Монография. - Т.:, 2023. - Б-10

25. Odilqoriev X.T., Razzoqov D.X. Siyosatshunoslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. 238 -b.

26. Филимонов Э.Г. Христианское сектантство и проблемы атеистической работы. Киев, 1981

27. Верещагин В.Ю., Лабунец М.И. Политический экстремизм: этнонациональная институционализация и регионализация. Ростов н/Д, 2002.

28. Rustambaev M. O'zbekistan Respublikasining Jinoyat kodeksiga sharxlar. Maxsus kism/ - T.: «Yuridik adabiyotlar publish», 2021. - 343 b

29. Ismailov T.K. Ekstremizm va ekstremistik faoliyatning nazariy tushunchalari. 2024. <https://inlibrary.uz/index.php/legal-personnel/article/download/22391/23256>

30. Баева Л.В. Молодежный экстремизм в современной России // Обзор ЦПТИ, 2015. №5. – 6 с

31. Клименко Д.И. Понятие, сущность и особенности молодежного экстремизма // Таганрогский институт управления и экономики. *Современная наука: актуальные вопросы и перспективы развития. материалы Международной (заочной) научно-практической конференции*. 2019. С. 345-348. <https://elibrary.ru/item.asp?id=42310834>

32. Чурин С.Н. Дискуссионные вопросы и актуальные проблемы молодежного экстремизма // Вестник Военного университета. – 2010. – №4 (24). – С. 22.

33. Мурадова А.М. Молодежный экстремизм: понятие, причины, пути преодоления // Университет «Дубна». – 2016. – С. 13.

34. Головин А.Ю., Аристархова Т.А. Сущность экстремизма и особенности его проявления в молодежной среде // Известия Тульского государственного университета. – 2013. – № 3-2. – С. 3–9.

35. Полякова Н.В. Молодежный экстремизм: вопросы понятия и противодействия // Вестник Воронежского института МВД России. – 2017. – №3. – С. 109.

36. Фридинский С.Н. Молодежный экстремизм как особо опасная форма проявления экстремистской деятельности // Обзор ЦПТИ. 2015. №5. – С. 5.

37. Rahimjonov D. The role of education in protecting youth from destructive ideas // *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*. – 2023. – Vol. 3, No. 2. – Pp. 45–49.

38. Рамазанова Ф. Европейский опыт профилактики экстремизма и терроризма среди молодежи // *Society and Innovations*. – 2022. – №10. – С. 212–217.

39. Aminov Sh., Urinov O. *The impact of extremist and terrorist organizations on youth* // *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*. – 2023. – Vol. 13. – Pp. 120–126.

40. Nurumbetova S. Ekstremistik faoliyatga jalb etilgan ayollar tahlili // *O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari*. – 2023. – №2. – B. 180–187.